

Mistika i kontemplacija

Richard Rohr, *Golo sada. Vidjeti kao što mistici vide*, Zagreb – Sarajevo, Synopsis u suradnji s Centrom duhovnih putova »Kontemplacija i mistika« Zagreb, 2016, 222 str.

Ivan Supičić

supicic.ivan@gmail.com

Nakon već objavljenih knjiga Thomasa Keatinga *Bliskost s Bogom. Uvod u molitvu sabranosti* (2011.) i Willigisa Jägera, *Val je more. Mistična duhovnost za moderna vremena* (2014.) te *Kontemplacija. Kršćanski put mistične duhovnosti* (2015.), nakladnička kuća Synopsis uvrstila se objavljivanjem ovoga djela, kao i usporedno onoga, opširnijega (420 str.), kojemu je autor Jim Marion, *Pokristovljenje. Unutarnji put kršćanske duhovnosti* (2016.) u red ozbiljnih i zaslužnih nakladnika, koji svoju izdavačku djelatnost na hrvatskome jeziku posvećuju duhovnosti, molitvenom životu, kontemplaciji i mistici. Drugi su nakladnici u nas objavljivali uglavnom opsegom skromnija i sadržajem manje dalekosežna djela s tematikom iz tih područja.

U navedenim knjigama što ih je objavio Synopsis, pa tako i u ovoj Rohrovoj, riječ je o temeljnim pitanjima religioznog, odnosno duhovnog života, to jest onog »jedino potrebnog«, prema Kristovoj riječi Marti u Ivanovu evanđelju, koje se tiče čovjekova neposrednog susreta s Bogom, što ga mistagoška duhovnost opravdano stavlja u svoje središte i koje sve veći broj kršćanskih (i katoličkih) duhovnih učitelja ističe kao bitan aspekt stare i suvremene duhovnosti, koja u tom susretu na nju nadovezuje svoje daleke izvore kod ranih kršćanskih otaca, monaha, isposnika i mistika iz prvih vremena kršćanstva.

Upravljenost na osnovno, usmjerenost na bitno, glavno je obilježje ove knjige naizgled i na prvi pogled čudnog i neobičnog (na hrvatski s engleskog doslovno prevedenoga) naslova čije značenje treba shvatiti kao »čisto sada«, kao važnost sadašnjeg trenutka i konkretnost duhovnog života u svakodnevicu, čistoj sadašnjosti, duboko utkanog u nju i neodjeljivog od nje, a ne možda kao bijeg u neke apstraktne sfere udaljene od realnosti cjelokupnog čovjekova života.

Richard Rohr (1943.) svjetski je poznat američki franjevac, duhovni učitelj izvanredne misaone produbljenosti, golema znanja i široka iskustva, kontemplativac i osnivač poznatog Centra za akciju i kontemplaciju u Albuquerqueu

(New Mexico, SAD). Autor je niza poznatih knjiga, među kojima se ističu: *Everything Belongs: The Gift of Contemplative Prayer* (2003), *Falling Upward* (2011), *Immortal Diamond: The Search for our True Self* (2013) i *The Divine Dance. The Trinity and your Transformation* (2016).

Autentičnost, čistoća i visina Rohrove duhovnosti osvajaju svojom iskrenošću i snagom, svojom životnošću. Ona ide ravno u srž svih bitnih pitanja i problema duhovnog i religioznog života. Prožeta kristovskim, evanđeoskim duhom bez natruha, opterećenja i svih sporednosti ili čak plitkosti što ih (pre) često nameću kojekakvi (lažni) učitelji, pa i svećenici, koji bi duhovnosti učili druge, a da sami nisu u njoj dovoljno napredovali, ta duhovnost je put k istinskoj unutarnjoj slobodi. Ljude, kako ističe autor, »možete voditi samo dotle dokle ste sami došli« (str. 42), a »vođe kojima nedostaje kontemplativno viđenje ostat će više na razini činovnika i tehničara, bez ikakve šire slike koja bi ih dugoročno vodila. Svijet i crkve prepuni su takvih ljudi koji često koriste govor o Bogu kako bi prikrili vlastiti manjak sigurnosti i dubine« (str. 41): »jasno je da mnogi pripadnici svećenstva nikada nisu sami iskusili treće nebo te da ne mogu poučavati ono što ne znaju. Teološka je sprema bez duhovnog iskustva ubojita« (str. 43). A duhovna je produbljenost utemeljiteljska, jedina prava osnova istinske religioznosti.

Rohrova knjiga o tome svjedoči gotovo svakom svojom stranicom. Ona je neiscrpna riznica duboke i autentične mudrosti koja blista svom svojom snagom i obasjava čitatelja sposobnog da je shvati. Zato je i toliko dragocjena za našu sredinu kojoj te mudrosti toliko nedostaje.

Upravo zato jer je takvo, ovo je kapitalno djelo nemoguće prikazati u malo riječi ili u tek nekoliko rečenica. Gustoća i bogatstvo sadržaja ove knjige mogu se pokušati samo nepotpuno sažeti ili, bolje reći, mogu se selektivno izdvojiti samo neki njegovi kratki ulomci iz obilja znanja i uvida koje pruža i koji izlaze iz autorova osobnog iskustva i rada s mnogim ljudima. Samo toliko možemo ovdje učiniti. Autor dotiče u 22 poglavlja niz pitanja koja se tiču koliko individualne, osobne duhovnosti pojedinaca, toliko i duhovne situacije i razvoja religijskih zajednica, Crkve i, općenitije, povijesne evolucije kršćanstva u zapadnoj civilizaciji. Knjigu zaključuje osam dodataka praktične naravi, neke vrste uputa za duhovni život i duhovne pristupe.

Glede općega stanja na duhovnom planu vrijedno je navesti neka Rohrova opažanja. Kao što je Isus kritizirao židovstvo iznutra, prema njegovim vlastitim kriterijima, tako je potrebno učiniti slično s kršćanstvom i svakom drugom religijom danas, smatra Rohr. Prečesto religija nudi više svojih doktrinarnih »prava na istinu« nego što daje ljudima viziju kako da kroz unutarnje duhovno iskustvo i njegovu stvarnu životnu primjenu »opravdaju« tu istinu i učine je valjanom:

»Židovstvo, kršćanstvo i islam nisu poznati po tome da stvaraju ljude 'usklađivanja'. Općenito uzevši, mirotvorstvo, nenasilje, ljubav prema strancima ili

siromašnima, poniznost i dijalog nikada nisu bili jača strana tih religija. Iako je mnogo ljudi u svakoj ovoj skupini dostiglo više razine preobrazbe, naša je briga bila najčešće usmjerena na red u skupini, postojanost, organizaciju te razjašnjenje i provođenje zahtjeva članstva...« (str. 55).

»Činjenicu da su se u kršćanskoj Europi, koja je ispunjena crkvama i teološkim školama, pojavila dva velika rata, treba preispitati. Činjenica da se rasizam, duboka društvena nejednakost i antisemitizam nisu posvuda prepoznali kao ozbiljan problem do gotovo dvije tisuće godina poslije Isusa, zauvijek ostaje osuda nezrelosti zapadnoga kršćanstva, kako katoličkog tako i protestantskog... Bivše kolonije Latinske Amerike nikada nisu bile poznate čak ni po minimalnoj socijalnoj pravdi... usprkos njihovu katoličkom identitetu. Za sjevernoameričke protestante genocid nad američkim Indijancima i ropstvo afričkih crnaca nisu izgledali kao velik problem... Običan monoteistički 'vjernik' još uvijek nikoga ni izdaleka ne proziva za elitizam, klasizam, mučenja, homofobiju, siromaštvo i degradaciju Zemlje. U većini teorija spasenja takve teme nisu važne« (str. 56).

Ipak, ne generalizirajući jednostrano ili, bolje reći, ne propuštajući da se priznaju i veliki pozitivni povijesni rezultati koje su donijele, valja priznati da se u institucijama organiziranih religija, nije nikada vodilo dovoljno računa o društvenim grijesima i institucionalnom zlu. Voljeli bismo da Rohr jasnije razlikuje kršćanstvo od kršćanskoga svijeta i kršćana (te pseudokršćana), na koje se u stvari, a ne na (zapadno) kršćanstvo kao takvo, mogu opravdanije primijeniti riječi o njihovoj nezrelosti. S druge strane, kako ispravno ističe autor, »zapanjujuća je arogancija koja dopušta kršćanima da tako spremno vjeruju kako je njihovo mentalno razumijevanje stvari makar i blizu Isusovu« (str. 59). Šire gledano, upravo usmjerenost na mentalno, a ne na životno i iskustveno bila je jedna od deformacija zapadnoga kršćanstva. Bitno je bilo što se vjeruje, a ne kako se vjeruje i vjeru živi; što netko misli, a ne kakva je kvaliteta njegova duhovnog života; je li pripadnik i sljedbenik, a ne kakav je čovjek; udovoljava li postavljenim mu moralnim i moralno-društvenim pravilima, a ne kolika je njegova blizina, prisutnost Bogu: »Fundamentalizam pati od istog lažnog videња. On je u osnovi ljubavna veza s riječima i idejama o Bogu, umjesto ljubavne veze s pravim Bogom« (str. 64). A ta veza je bitna: bitna je neprestana prisutnost Bogu, to kako živimo sadašnji trenutak, svaki trenutak. A »što je istinito za Mariju i Martu, istinito je i za nas. 'Samo je jedno potrebno', kaže Isus. Ako smo prisutni, kao posljedicu ćemo uvijek iskusiti Prisutnost« (str. 74). Bez upadanja u intimizam i individualizam bitno je težiti k osobnom susretu s Bogom. Bez toga susreta postaje upitno sve ostalo, vanjsko, formalno, legalističko i moralističko. Nije primarno religijsko pripadništvo, bitna je čovjekova duhovna preobrazba, rađanje »novoga čovjeka« kojeg god on vjerovanja i pripadnosti bio. Bez te preobrazbe, metanoje, nema ni istinske religioznosti.

Otuda i utemeljiteljska, životna vrijednost osobnog duhovnog života, njegova jedincatost u jedinom, čistom, »golom« sada, u svakom konkretnom, a osobito iole važnom trenutku življenja i djelovanja – u prisutnosti Božjoj. Takav

način postojanja je preobražajan, *par excellence* kontemplativan, stoji u temeljnom obratu promatranja i gledanja na Boga, svijet, druge i sebe, nije dualističan nego nedualan, povezan s cjelokupnom Božjom i ljudskom stvarnošću, uronjen u nju. »Razum je po prirodi sklon suđenju, nadziranju, analiziranju umjesto promatranju, kušanju i voljenju. Upravo zbog toga on *ne može* biti prisutan u golome sada« (str. 69). Nipošto ne odbacujući razum, koji ima svoju itekako važnu funkciju, zrela ga duhovnost nadilazi; zato je i kontemplacija, ne iracionalna, već ujedno predracionalna i transracionalna, dublja i sveobuhvatnija od razuma.

»Toliko se toga u religiji bavi poučavanjem ljudi ovim ili onim, gomilanjem činjenica i zapovijedi, da bi se nekako doseglo spasenje. Ali veliki učitelji znaju da je potrebna samo jedna velika promjena: *kako živimo sadašnji trenutak*« (str. 74).

Toj mudrosti nas uči cijela Rohrova knjiga:

»Ako smo prisutni, kao posljedicu ćemo uvijek iskusiti Prisutnost... Mudrost nije u skupljanju više činjenica i podataka... *Mudrost je upravo drugačiji način gledanja i poznavanja...* Prisutnost *jest* mudrost! Ljudi koji su potpuno prisutni, znaju kako vidjeti cjelovito, ispravno i istinski. Prisutnost je ono 'jedino potrebno'... Ona je praktičan svakodnevni zadatak svake zrele religije« (str. 74-75).

A biti prisutan znači biti svjestan. Svjesnost i prisutnost obilježja su istinske kontemplacije, kontemplativnog življenja života, a to znači dubinskog promatranja, doživljavanja i razumijevanja stvarnosti. Zato kontemplacija nije redukcionistička, ona drži otvorenim prostor srca i uma da bi vidjela i »ono drugo«, sakriveno običnom racionalnom analiziranju. Kontemplacija promatra »golo sada«, sadašnji trenutak u očekivanju budućega kojega će joj donijeti ususret Bog i milost. Nakon prvotnog rađanja tijekom ranih vremena, kontemplacija je među kršćanima, osim u manjim skupinama, bila vrlo dugo zanemarena, osobito tijekom zadnjih stoljeća. Danas je vrijeme njezine renesanse, povratka kršćanske duhovnosti kontemplativnom životu, doživljavanju i viđenju sveukupne stvarnosti »trećim okom«, nedualno, u samoj bliskosti i Božjoj prisutnosti.

To je ujedno poziv na mističan pristup cjelokupnoj realnosti Boga, svijeta i čovjeka, na njihovo viđenje »kao što ih mistici vide«. Karl Rahner je uostalom istaknuo da će istinski kršćanin budućnosti biti mistik ili da ga neće biti. Drugim riječima, poziv je to na dublji, autentičniji kršćanski duhovni život kakvu se jedino može vjerovati, smatrati ga vjerodostojnim, najvrjednijim življenja, istinskim svjedočanstvom.

»Znanstvenici i duhovni tražitelji sve su više suglasni oko toga da se preobraženje ili prosvjetljenje kreće korak po korak iz gotovo potpuno dualnoga mišljenja prema nedualnom na najvišim razinama... Taj viši način viđenja i bivanja prisutnim nazivamo – *kontemplacijom*. Kad bi se taj drevni dar mogao rasvijetliti i obnoviti za zapadne kršćane, muslimane i Židove, religija bi iskusila veličan-

stven skok prema naprijed. Mogli bismo početi *biti prisutni jedni drugima*. Mogli bismo živjeti u golome sada, umjesto da se skrivamo u prošlosti ili da se brinemo za budućnost...« (str. 78).

Složenost i dubina pitanja kojima se bavi Rohrova knjiga tolike su da će se iz ovih redaka moći jedva nazrijeti. Njihova je dalekosežnost velika. Rohr među ostalim ističe da nas je Isus pozvao na to da ga slijedimo, a ne da ga obožavamo, što znači da krenemo na putovanje prema sjedinjenju s Bogom. Isus nije pokrenuo religiju pripadanja nego religiju preobrazbe. Kao što je rekao Nikodemu: čovjek se mora ponovno roditi. A čovjekova istinska i potpuna preobrazba ne događa se odjednom nego postupno, sve dok ne postane nečija trajna crta osobnosti: »To je proces koji zahvaća većinu života i zapravo je on naš istinski životni i kontemplativni zadatak« (str. 77).

O toj zadaći, uz druge, Richard Rohr govori uvjerljivo i snažno, iz dubine srca i neupitnoga iskustva, kakvima se danas jedino može vjerovati. Kao što je isticao Željko Mardešić, današnji »naraštaj riječima malo ili ništa ne vjeruje, posebice ne propovjednicima vjere i morala. Od njih se traže djela i svjedočanstva, iskrenost i skromnost«.¹ A to su osobine koje obilježavaju franjevca Richarda Rohra, kao što njegova djela obilježavaju dubina i autentičnost duhovne misli koje danas mogu jedine osvojiti ljude. U nas, gdje ima malo (ili gotovo nema) takvih djela, autorova knjiga je pravi izazov i osnaženje, novost i poticaj na razmišljanje o sebi i o duhovnom hodu kakav je potreban svakome čovjeku da bi što više napustio sva ograničenja i robovanja osobnom i kolektivnom egu koja ga sprječavaju na putu dubljeg duhovnog samoostvarenja i bliskosti s Bogom. Tko propusti ovu knjigu ne zna što gubi i u kojoj mjeri se lišava velikog i vrijednog bogatstva.

¹ Željko MARDEŠIĆ, Politički dualizam i koncilsko kršćanstvo, *Nova prisutnost*, 1 (2003) 1, 5-26, 6.